

Анпілогова Тетяна 

старший викладач,

Національний університет «Київський авіаційний інститут» ,

м. Київ, Україна

tetiana.anpilohova@npp.kai.edu.ua

tanpilog@yahoo.com

ВИРІШАЛЬНА РОЛЬ СПІЛЬНОТИ ДЛЯ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ

Анотація. Стаття підкреслює вирішальну роль спільноти для гармонійного розвитку особистості, зокрема обдарованих учнів. У цьому контексті розглянуто поняття обдарованості та спільноти як ключових факторів соціалізації та умов життя, які разом формують самооцінку, цінності та поведінку.

Ключові слова: обдарованість, спільнота, когнітивні здібності, психологічний захист та стійкість.

Annotation. The article emphasizes the crucial role of community for the harmonious development of the individual, in particular gifted students. In this context, the concepts of giftedness and community are examined as key factors of socialization and living conditions that together shape self-esteem, values, and behavior.

Key words: giftedness, community, cognitive abilities, psychological protection and resilience.

Вступ. Розвиток особистості – це складний, безперервний процес, що базується на взаємодії біологічних (генетика), соціальних (сім'я, школа, середовище) та індивідуальних факторів (власна активність людини, її досвід). Ключовими факторами є виховання, емоційний контакт з батьками, соціалізація

та умови життя, які разом формують самооцінку, цінності та поведінку. Вони створюють унікальну траєкторію індивідуального розвитку.

Формування особистості значною мірою залежить від соціального контексту, в якому зростає дитина. Сприятлива емоційна атмосфера в сім'ї, заохочення ініціативи, підтримка з боку батьків та близьких дорослих – все це створює основу для формування довіри до світу, впевненості в собі, прагнення до нових знань.

Вельми актуальними є питання вирішальної ролі спільноти для гармонійного розвитку особистості, зокрема обдарованих учнів.

Мета статті – розкрити вирішальну роль спільноти для гармонійного розвитку особистості, зокрема обдарованих учнів.

Результати дослідження. Індивідуальний шлях розвитку визначається не лише зовнішніми умовами, а й внутрішніми ресурсами: особливостями темпераменту, адаптивністю нервової системи, мотивацією до пізнання, рівнем саморегуляції. Одні й ті ж фактори в різних умовах можуть мати протилежний ефект: прискорювати розвиток або, навпаки, уповільнювати його. Це пов'язано зі складною природою психіки та чутливістю дитини до контексту. Наприклад, за сприятливих умов дитина з високим рівнем тривожності може трансформувати цю рису в пильність та зосередженість, тоді як у стресовому середовищі та ж якість призведе до замкнутості та пасивності[1].

Темпи розвитку слід розглядати не як жорстку послідовність етапів, а як гнучкий, змінний процес. Оптимальний розвиток забезпечується, коли зовнішні впливи резонують із внутрішніми потребами та можливостями дитини. Це вимагає від дорослих - педагогів, психологів, батьків - чуйного та індивідуалізованого підходу до кожної дитини, зокрема обдарованих.

Обдарованість - це системна якість психіки, що розвивається протягом життя і поєднує високий рівень загальних або спеціальних здібностей, творчий потенціал та мотивацію (зацікавленість), що дозволяє людині досягати значно вищих результатів у певних видах діяльності порівняно з середнім рівнем. Вона

базується на унікальному поєднанні задатків, які дозволяють людині бути більш успішною у навчанні, мистецтві, спорті чи спілкуванні.

Обдарованість - системно-особистісне утворення, зумовлене природними особливостями організму людини (сенсорні, моторні, інтелектуальні компоненти високої енергетичності). Обдарованість складається з високого рівня інтелекту, творчих здібностей і мотиваційного компонента [2].

Отже, обдаровані учні - це люди вродженого таланту чи високих когнітивних здібностей. Викладачі несуть відповідальність за розвиток цих здібностей. Людина народжується з даром; але розвиває талант.

Термін «обдарованість» має кілька різних значень залежно від того, чи він розглядається крізь соціальну, психологічну чи біологічну призму.

В. В. Щорс розрізняє такі види обдарованості дітей:

1. Інтелектуальний «дар», академічна обдарованість

У психологічному контексті дар — це не просто «бути розумним», це асинхронний розвиток, де розвинені когнітивні здібності та підвищена інтенсивність поєднуються, створюючи внутрішні переживання, які якісно відрізняються від норми. «Обдарований» мозок часто обробляє інформацію швидше, обробляє складніші дані та працює «гарячіше» (емоційно та розумово), ніж середній. Проте, ця обдарованість може відчуватися як тягар: якщо є «дар» ідеального слуху, трохи розлаштоване піаніно може бути фізично болісним для слуху.

2. Художня, творча обдарованість у галузях авторської майстерності

3. Соціальна обдарованість - це виняткова здатність людини будувати конструктивні, довготривалі взаємовідносини, розуміти інших, лідирувати та ефективно взаємодіяти в колективі. Вона проявляється через високий рівень емоційного інтелекту, вміння вирішувати конфлікти та організовувати людей.

4. Рухова (психомоторна) обдарованість - виключно спортивні здібності.

5. Духовна обдарованість пов'язана з моральними якостями, альтруїзмом [3].

У реальному житті обдарованість може бути глибоко ізолюючим досвідом. Для багатьох обдарованих учнів кліше «самотнього генія» - це життєвий досвід, бо суспільство часто зосереджується на їхніх когнітивних досягненнях. Проте, саме спільнота може допомогти у подоланні цієї емоційної кризи.

У найпростішому вигляді спільнота – це група людей, які мають щось спільне, але в соціології це набагато глибше, ніж просто «список членів». Вона визначається почуттям приналежності та взаємного впливу. Хоча «група» – це просто сукупність окремих осіб, «спільнота» передбачає мережу стосунків, де люди відчують свою важливість одне для одного.

Психологи Девід Макміллан та Девід Чавіс (1986) визначили чотири ключові елементи, які перетворюють групу на справжню спільноту. Без них - це просто натовп.

- Членство: відчуття приналежності або «відчуття спорідненості». Зазвичай це включає межі (хто входить/виходить), емоційну безпеку та спільну систему символів (мова, одяг або жаргон).

- Вплив: це працює в обидва боки. Людина відчуває, що має право голосу в тому, що робить група, а група має силу впливати на її поведінку.

- Інтеграція та задоволення потреб: спільнота «працює» для своїх членів. Люди відчують, що, будучи частиною групи, їхні потреби (соціальні, фізичні чи інтелектуальні) задовольняються.

- Спільний емоційний зв'язок: це «душа» спільноти. Це базується на спільній історії, спільному досвіді або часі, проведеному разом.

Існують також основні види та категорії спільнот:

- Територіальні: жителі одного міста, села, району, які об'єднані місцем проживання.

- Соціальні групи: сім'ї, виробничі колективи, друзі, професійні об'єднання.

- Ідентичні/Інтересові: спільноти за спільними інтересами, ідеологією, досвідом або культурою.

- Етнічні/Національні: групи, що характеризуються спільністю походження, мови та культури.

- Масові/Нестійкі: аудиторії, натовпи, громадські рухи.

- Біологічні: групи тварин (зграя, колонія, вулик).

Для обдарованого учня географічна спільнота (їхня місцева школа) часто не задовольняє його потреби, оскільки йому бракує членства (вони почуваються чужинцями) та інтеграції (навчальна програма не ставить перед ним виклик). Ось чому вони часто шукають спільноти за інтересами або ідентичністю онлайн або в спеціалізованих програмах, щоб знайти це відсутнє «відчуття спільноти».

Цифровий зсув допомагає знайти «однолітків зрілості» або нішевих любителів по всьому світу за лічені секунди, проте цифрові спільноти часто мають труднощі з принципом «Спільний емоційний зв'язок», оскільки взаємодія може бути швидкоплинною або анонімною.

Дослідження постійно показують, що спільнота — це не просто «приємна річ» для обдарованих учнів; це фундаментальна вимога для їхнього психологічного здоров'я та академічного успіху.

1. Пошук «однолітків зрілості» проти однолітків

Найбільш значною перешкодою для обдарованих учнів є асинхронний розвиток — явище, коли інтелектуальний, фізичний та емоційний ріст не просуваються з однаковою швидкістю. Семирічна дитина може мати рівень читання студента коледжу, але мати емоційну регуляцію семирічної дитини.

- Розрив між однолітками: Обдаровані діти часто шукають «однолітків зрілості» — тих, хто знаходиться на подібному етапі інтелектуального та емоційного розвитку, — а не хронологічних однолітків.

- Уявлення про дружбу: Дослідження Міраки Гросс показали, що надзвичайно обдаровані діти розвивають складні уявлення про дружбу (пошук близькості та спільних цінностей) на роки раніше, ніж їхні однолітки із середніми здібностями (Gross, 2006) [4].

2. Академічний «множник сили» працює тоді, коли спільнота перетворює навчання з одиничного завдання на спільний двигун. Якщо обдаровані учні об'єднані в групи, «стеля» того, чого вони можуть досягти, часто зникає.

- Здобутки від співпраці: Спільне навчальне середовище дозволяє обдарованим учням займатися критичним мисленням вищого порядку та спільним формуванням знань. Ця взаємодія знижує академічну тривожність та сприяє більш позитивному ставленню до складних предметів.

- Залученість та потік: Здібні учні, які відчують зв'язок зі спільнотою однолітків та наставників, частіше відчують «потік» — стан глибокого занурення та задоволення від завдання.

3. Психологічний захист та стійкість

Спільнота діє як буфер проти унікальних стресів, пов'язаних з «іншістю».

- Нормалізація «іншості»: Обдаровані учні часто почуваються «дивними» або неприйнятними, тому що вони не реагують на світ так, як їхні однолітки. Спільнота «споріднених душ» допомагає нормалізувати їхній досвід, забезпечуючи безпечний простір для того, щоб бути собою, не приховуючи своїх здібностей, щоб вписатися

- Соціальна самооцінка: Хоча групування за здібностями на повний робочий день іноді може призвести до «ефекту великої риби-маленького ставка» (тимчасового зниження академічної самооцінки, оскільки вони усвідомлюють, що не єдині «розумні»), це значно покращує їхню соціальну самооцінку прийняття [5].

Висновки. Метою підтримки обдарованого учня є подолання розриву між його хронологічним віком та його розумовим віком. Спеціалізовані програми «відбіркового навчання», літні інтенсиви або спеціалізовані школи, де групування за здібностями є стандартом; наставництво; зв'язок з дорослими, які поділяють їхні нішеві інтереси; онлайн-центри або цифрові спільноти для тих, хто живе в сільській місцевості або обмеженому середовищі можуть бути в нагоді для того, щоб забезпечити «інтелектуальне повітря», необхідне для дихання і життя обдарованим людям.

Список використаних джерел

1. Ковальчук Л. В. Дитина і соціум: психологічні аспекти. Львів : СПОЛОМ, 2014. 143 с.
2. Що таке обдарованість? URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/010058p6-d6c6.docx.html> (дата звернення: 19.02.2026).
3. Щорс В., Полударова А. Універсальний довідник соціального педагога. / В. Щорс, А. Полударова. Київ : Шкільний світ, 2014. 123 с.
4. Gross, M. U. M. (2006). Exceptionally gifted children: Long-term outcomes of academic acceleration and nonacceleration. *Journal for the Education of the Gifted*, 2006. № 29(4). P. 404–429. <https://doi.org/10.4219/jeg-2006-247> (дата звернення: 19.02.2026).
5. Vogl, K., & Preckel, F. (2014). Full-time ability grouping of gifted students: Impacts on social self-concept and school-related attitudes. *Gifted Child Quarterly*, 58(1), 51–68. <https://doi.org/10.1177/0016986213513795> (дата звернення: 19.02.2026).